

УДК 332.1:336.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-22>**Гришко В.В.**доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9183-4008>**Hryshko Volodymyr**

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Економічна політика України сформована на основі децентралізації, що базується на принципі делегування повноважень центральній владі місцевим органам самоврядування. Однією з цілей реформи децентралізації є створення самостійних територіальних одиниць з високим рівнем якості життя населення. Головним механізмом досягнення даної цілі є реалізація не тільки публічної (адміністративної) децентралізації, але й фінансової. Розвиток ефективної регіональної фінансової системи дозволяє вирішувати локальні соціальні проблеми, що в результаті при сприятливих умовах та ефективному публічному управлінні покращить якість життя населення. В Україні фінансова децентралізація реалізовується в декілька етапів. Дослідження показало, що на першому етапі були сформовані складові бюджетів територіальних громад та проведена оцінка їх особливостей. Другий етап передбачав внесення змін до Бюджетного Кодексу України та збільшення джерел надходжень до бюджетів територіальних громад. У статті запропоновано як подальший етап децентралізації, здійснювати аналіз моделі реалізації фінансової діяльності громад з її подальшим коригуванням. Запропоновано алгоритм ранжування територіальних громад за рівнем їх розвитку на основі методу кластерного аналізу, який показав, що громади Полтавської області мають різні підходи реалізації фінансово-економічної діяльності. Відносно однаково економічну діяльність виконують громади всіх кластерів у сфері громадської безпеки, духовного та фізичного розвитку, охорони навколишнього середовища та соціального захисту. Відмінності відображаються у сфері видатків при реалізації загальнонаціональних функцій, охорони здоров'я, економічної діяльності та освіти. У ході дослідження виявлено, що бюджети територіальних громад Полтавської області мали приріст бюджетних коштів у 2021 після закінчення другого етапу фінансової децентралізації. Зокрема зростає частка податкових надходжень та міжбюджетних трансферів, як наслідок змін до Бюджетного Кодексу України, зростання трансферів обумовлюється первинною підтримкою громад, виконанням загальнонаціональних завдань та задач Європейського Союзу. Аналізуючи окремі складові видатків територіальних громад можна стверджувати, що Полтавська та Кременчуцька міські територіальні громади мають суттєву перевагу у реалізації фінансової частини, саме тому іншим територіальним громадам необхідно удосконалювати систему управління враховуючи локальні особливості, можливості та потреби.

Ключові слова: фінансова децентралізація, реформа, бюджети територіальних громад, податкові надходження, кластери.

CLUSTER ANALYSIS OF TERRITORIAL COMMUNITIES' FINANCIAL DEVELOPMENT IN POLTAVA REGION

The economic policy of Ukraine is formed through decentralization, which is based on the principle of delegating the powers of the central government to local self-government bodies. One of the goals of the decentralization reform is the creation of independent territorial units with a high level of the population's quality of life. The main mechanism for achieving this goal is the implementation of not only public (administrative) decentralization but also financial decentralization. The development of an effective regional financial system allows for solving local social problems, which, under favorable conditions and effective public administration, will improve the quality of life of the population. In Ukraine, financial decentralization is implemented in several stages. The study showed that at the first stage, the components of the territorial communities' budgets were formed, and their features were assessed. The second stage involved making changes to the Budget Code of Ukraine and increasing sources of income for the territorial communities' budgets. We suggest that the next stage be the analysis of the implementation model of the communities' financial activity with its further adjustment. An algorithm for ranking territorial communities according to their level of development is proposed based on the method of cluster analysis, which showed that the communities of Poltava region have different approaches to the implementation of financial and economic activities. Relatively the same economic activity is performed by communities of all clusters in the sphere of public safety, spiritual and physical development, environmental protection and social protection. Differences are reflected in the sphere of expenditures in the implementation of national functions, health care, economic activity and education. During the study, it was found that the territorial communities' budgets of the Poltava region had an increase in budget funds in 2021 after the end of the second stage of financial decentralization. In particular, the share of tax revenues and interbudgetary transfers increased, because of changes to the Budget Code of Ukraine, the primary support of communities determines the increase in transfers, and the fulfillment of national tasks of the European Union. Analyzing the individual components of territorial communities' expenses, it can be stated that Poltava and Kremenchuk urban territorial communities have a significant advantage in implementing the financial part, which is why other territorial communities need to improve the management system considering local features, opportunities, and needs.

Keywords: financial decentralization, reform, budgets of territorial communities, tax revenues, clusters.

JEL classification: E02, E17, E61

Постановка проблеми. Реформа децентралізації в Україні, що активно почала реалізуватись після 2015 року змінила пріоритети розвитку національної економіки. Після впровадження реформи виникає необхідність удосконалювати старі та шукати нові методи публічного управління, які передбачатимуть ефективний розвиток не тільки макро-, але й мікроекономіки. Реалізуючи реформу децентралізації органам місцевого самоврядування слід не тільки перебудувати адміністративно-територіальний устрій, а й створити потужний механізм управління новими адміністративними територіальними одиницями.

На сьогоднішній день реформа децентралізації вже пройшла багато етапів реалізації, однак основні цілі децентралізації такі і не були досягнуті. Принципи добровільності, що був застосований в процесі об'єднання територіальних громад має, як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним є те, що відбувається розподіл громад за фінансово-економічним розвитком, коли ефективна фінансова політика дозволяє забезпечувати сталий розвиток громаді. Проте є і негативний момент реформи децентралізації, коли під час приєднання селищ до міст нехтується розвиток приміських територій, оскільки більша частка фінансів міських громад йде на покращення міста.

Остаточні висновки щодо ефективності децентралізації робити зарано, оскільки стан економіки сьогодні перебуває під впливом різних внутрішніх та зовнішніх загроз та проблем: глобальної епідемії та війни. Однак саме в період війни є можливість побудувати регіональну економічну політику, яка буде орієнтована на вирішення регіональних задач у відповідності до розвитку регіону і його конкурентних переваг.

Питання успішності реалізації реформи викликає дискурс серед науковців та практиків, адже для досягнення саморозвитку громад в Україні було реалізовано фінансовий, політичний та адміністративний тип децентралізації шляхом делегування повноважень, проте як результат маємо повільний розвиток громад та неоднозначне фінансування кожного регіону. Необхідно робити переоцінку кожної нової територіальної одиниці та впроваджувати індивідуальну соціально-економічну політику враховуючи регіональні особливості, можливості та потреби кожного регіону (громади).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес децентралізації в Україні та в світі залишається у полі наукових інтересів впродовж багатьох років і не втрачає своєї актуальності. У наукових статтях українських науковців розглядається питання децентралізації, як елемент національного розвитку. Зокрема в науковій статті Рябокони В. [1] розкрито поняття децентралізації влади та вплив реформи на розвиток сільських територій. Автор зазначає, що існує проблематика «кризи сільського життя», що зумовлюється першочергово відсутністю дієвої регіональної політики, зорієнтованої на вирішення проблем розвитку сільських територій. Погоджуємось із важливістю розвитку сільських територій, проте варто зазначити, що регіональний розвиток має супроводжуватись синергетичним поєднанням механізмів державного бюджетування усіх адміністративних одиниць, як сільських територій, так і міських.

Питання впливу децентралізації на регіональний розвиток досліджується вітчизняними науковцями Возняком Г., Капленко Г., Ковалем В., які досліджують

теоретичні засади децентралізації та обґрунтовують її особливості в контексті удосконалення спроможності фінансової системи територіальних громад [2]. Погоджуємось з авторами щодо урахування ризиків і загроз адаптації адміністративно-територіального устрою за рахунок ефекту масштабу та очікуваної синергії від об'єднання, проте вважаємо, що необхідно використовувати відповідний інструментарій, який дозволить побудувати стратегію розвитку регіону враховуючи його особливості та конкурентні спроможності.

Проблематика та перспективи розвитку процесів децентралізації територіальних громад розглянуто в працях Орловської Ю., Кірюхіна Р., Польова О., Венцеля В. [3–5]. Зокрема автори виділяють вагому проблему уповільненого розвитку великих міст по відношенню до селищних громад, вказують на вагомий диспропорції розвитку регіонів. Погоджуємось із авторами, що на сьогодні розподіл бюджету відбувається не рівномірно, дотаційні регіони отримують фінансування за рахунок перерозподілу отриманих коштів державним бюджетом від регіонів, що розвиваються. Проте, маємо зазначити, що кожен регіон має свої переваги, відповідно необхідно проводити комплексний аналіз сильних та слабких сторін кожної ОТГ, використовуючи зарубіжний досвід SMART-спеціалізації.

На думку Ломачинської І., Чуркіна І., Іванова Ю. та Іванова О. [6–7] всі амбіційні плани розвитку національної економіки зруйнувалися з початком війни на території України і на сьогоднішній день соціально-економічний розвиток змінює вектор у напрямку оборони та соціальної безпеки. Погоджуємось із твердженням авторів, однак Україна продовжує розвиватись, скоригувавши свою стратегію у бік забезпечення безпекового розвитку. Саме тому актуальним є розробка стратегії, яка буде включати забезпечення сталого розвитку ОТГ із ефективним управлінням економічною безпекою кожного регіону.

Проблематика підвищення ефективності механізмів системи фінансового моніторингу, а також перспективи та проблеми організації системи фінансового моніторингу в національній економіці висвітлювали у своїх працях Бухтіярова А., Духно Ю., Доброгорська В. [8]. Погоджуємось із авторами, проте на сьогодні варто застосовувати не лише фінансовий моніторинг для створення механізмів розвитку громад. Вважаємо за доцільне створити механізм, який би включав множинність різних індикаторів, розподілених за векторами економічного, соціального та екологічного розвитку.

Особливості реалізації фінансової складової реформи децентралізації висвітлено в роботах Стойка А., Чечель А., Головіна О., Пугач Ю., Бедринець М. [9–11], Onofrei M., Bostan I., Cigu E., Vatamanu A., Andrluk B., Halamova M., Formanova L., Malicka L., Francisco J. Delgado [12–15].

Отже, децентралізація в різних її типах і формах не втрачає своєї актуальності, продовжується пошук оптимальних алгоритмів розвитку всіх регіонів держави, що дозволить вирішити проблеми нерівності регіонального розвитку та забезпечить якісні послуги населенню одночасно покращуючи національний рейтинг.

Мета статті – проведення комплексного аналізу економічної діяльності територіальної громади Полтавської області, зокрема виявлення напрямів

оптимізації складових витрат бюджетів її територіальних громад.

Завдання наукового дослідження: проаналізувати поточний стан соціально-економічного розвитку територіальних громад; за допомогою процедури кластерного аналізу виділити групи громад з подібним алгоритмом фінансового розвитку; визначити громади Полтавської області, що мають суттєву перевагу фінансового показників.

Новизна наукової статті полягає у створенні алгоритму ранжування територіальних громад за рівнем їх розвитку на основі методу кластерного аналізу, який дозволить удосконалити бюджетний механізм органів місцевого самоврядування.

Виклад основних результатів дослідження. Розвиток регіональної економічної політики в контексті децентралізації вимагає реалізації реформи за однією із її форм: деконцентрація, деволюція, делегування або девестиція. Деволюція, як форма децентралізації відображає механізм повної передачі влади місцевим органам самоврядування і відображає автономію регіонів [16]. Таку практику децентралізації має регіонально-економічна політика федеративних держав, однак унітарним країнам більш притаманні типи деконцентрації та делегування повноважень, які дозволяють не порушувати принцип «єдності».

В Україні реформа децентралізації уособлює делегування певних повноважень органам місцевого самоврядування державною владою, з метою їх самостійності та індивідуального розвитку. Для досягнення принципу «самостійності» необхідна фінансова підтримка, а отже за політичною децентралізацією має слідувати фінансова.

Фінансова децентралізація в Україні реалізується в декілька етапів. На першому кроці було досліджено бюджети новоутворених громад їх основні компоненти, складові, можливості розвитку. На цьому етапі виявлялися громади, що не могли самостійно вести фінансово-економічну діяльність, як результат відбувалося їх додаткове об'єднання.

Відповідно після затвердження 12 червня 2020 року базового рівня адміністративно-територіального устрою та на початку другого етапу фінансової децентралізації частка бюджетів територіальних громад значно зросла (рисунок 1), при чому надалі реалізується вертикальна соціально-економічна політика, що дозволяє зберігати упередженість при використанні бюджетних коштів.

Громада має створювати і затверджувати програми, що дійсно необхідні даному регіону та вести відкриту фінансову політику. Саме гармонійне поєднання зростання доходів бюджетів новостворених громад та ефективні витрати дозволять покращити фінансово-економічні показники, якість життя населення та досягти базових цілей децентралізації. Однак на даному етапі Україна відійшла від польської моделі, що була взята за приклад та реалізувала принцип одночасності а не поступовості реформи. Як наслідок є нерозуміння чітких меж між обласним бюджетом та бюджетом територіальної громади. Поступовість у реалізації реформи дозволило б сформувати поетапний перехід від централізованої до децентралізованої системи управління з більш аргументовано визначеною моделлю регіонально-економічної політики.

На другому етапі було введено в дію зміни до Бюджетного кодексу України у контексті податкових надходжень. Як наслідок збільшення частки доходів бюджетів територіальних громад (рисунок 2).

Відповідно до статистичної інформації джерел надходжень до бюджетів територіальних громад Полтавської області спостерігається зростання не тільки податкових надходжень, а й офіційних трансферів. Зокрема зростання міжбюджетних трансферів пов'язано з євроінтеграцією та реалізацію загальнодержавних завдань. Здебільшого на початковому етапі реформи необхідна фінансова підтримка від органів державної влади, щоб громади встигли перебувати своєю соціально-економічну політику, однак з розвитком фінансової децентралізації громадам слід скоротити рівень дотацій, що не пов'язані з вирішенням загальнонаціональних завдань. Загалом фінансова децентралізація відповідно до статистичної інформації вплинула на зміну формування регіональної економічної політики в Україні.

Так, формування фінансової політики територіальних громад базується на основі доходів та видатків згідно з державною бюджетною класифікацією. В умовах децентралізації громади реалізують свою фінансову діяльність на основі своїх територіальний, соціальних, економічних можливостях. Звісно, що на це впливає низька факторів такі як рівень зайнятості, демографічні показники, інвестування, ресурсна база, тощо.

Відповідно пропонуємо алгоритм ранжування територіальних громад за рівнем їх розвитку на основі методу кластерного аналізу (рисунок 3)/

За допомогою кластерного аналізу проаналізуємо специфіку фінансової політики територіальних громад

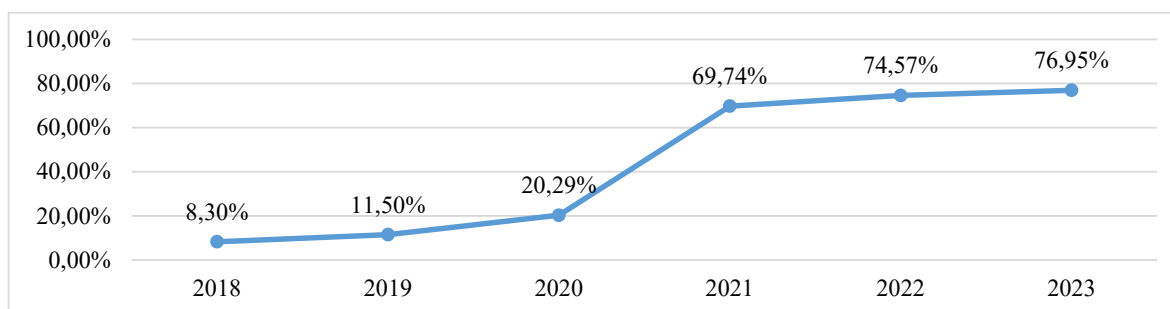

Рис. 1. Частка бюджетів територіальних громад Полтавської області до зведеного місцевого бюджету за 2018–2023 роки

Джерело: складане за джерелом урядового порталу *Open Budget* [17]

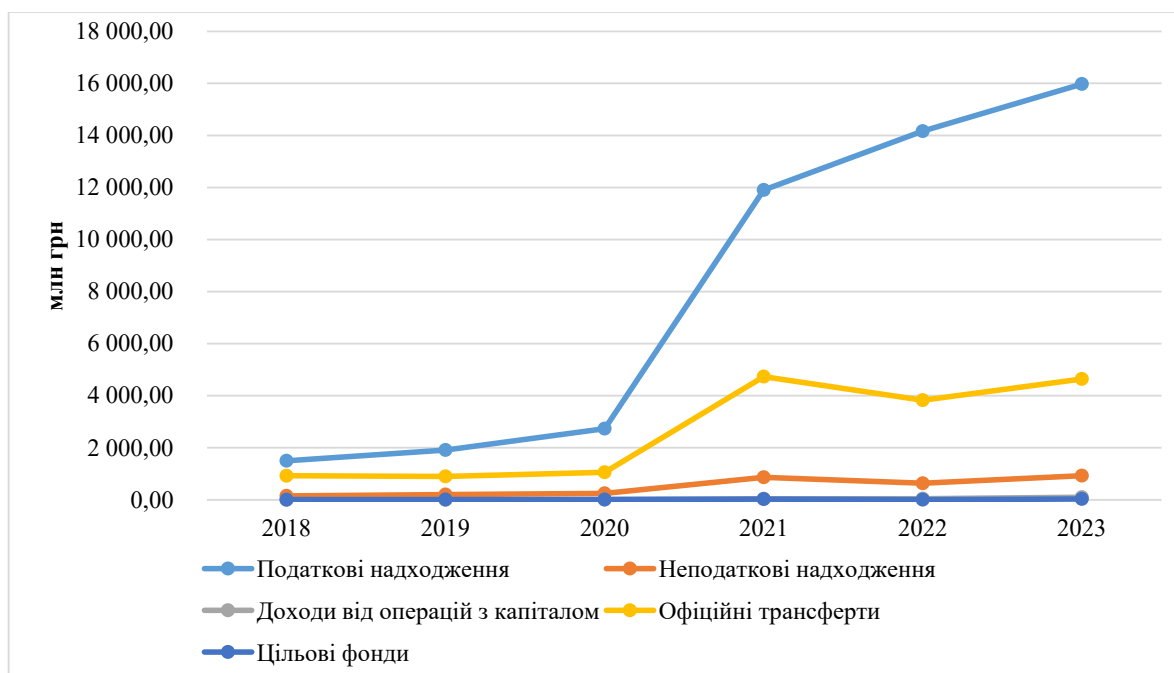

Рис. 2. Джерела доходів бюджетів територіальних громад Полтавської області за 2018–2023 роки, млн грн

Джерело: Складане за джерелом урядового порталу Open Budget [17]

Полтавської області і визначимо групи громад зі подібними та кардинально різними підходами фінансової політики. Метод аналізу за допомогою кластеризації дає змогу створити схожі між собою об'єкти за певним критерієм. Відповідно кластерний аналіз дає змогу оцінити фінансово-економічний стан регіонів та визначити регіони, що мають подібну фінансову політику.

На першому етапі кластерного аналізу необхідно визначити матрицю відстаней (матриця схожості) відповідно до формули 1.

$$P_{ik} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (x_{ij} - x_{kj})^2}. \quad (1)$$

На наступному кроці, після побудови матриці відстаней, знайдено пару найближчих кластерів та відповідно до методів кластеризації об'єднуються між собою процедура виконується до тих пір поки кластери не об'єднуються в один об'єкт.

Згідно проведеного аналізу, у гривневому співвідношенні, найбільшу фінансову питому вагу передбачувано мають Полтавська, Кременчуцька та Миргородська міські територіальні громади, що можуть виступати окремими кластерами. Варто також провести аналіз відсоткового співвідношення, щоб відслідкувати подібну фінансово-економічну політику, а не домінуючу територіальну одиницю.

Параметрами моделі кластеризації є статті витрат бюджету територіальних громад:

- 0100 Загальнодержавні функції;
- 0300 Громадський порядок, безпека та судова влада;
- 0400 Економічна діяльність;
- 0500 Охорона навколишнього природного середовища;
- 0600 Житлово-комунальне господарство;
- 0700 Охорона здоров'я;

- 0800 Духовний та фізичний розвиток;
- 0900 Освіта;
- 1000 Соціальний захист та соціальне забезпечення.

За результатами розрахунків можна чітко визначити 7 кластерів із 60 досліджуваних територіальних громад Полтавщини (рисунок 4):

- 1-й кластер – Гоголівська ТГ, Новогалещинська ТГ, Мачухівська ТГ, Новоселівська ТГ, Великосорочинська ТГ;
 - 2-й кластер – Комишнянська ТГ, Великорублівська ТГ, Мартинівська ТГ, Кременчуцька ТГ, Опішнянська ТГ, Горішньоплавнівська ТГ, Терешківська ТГ, Щербанівська ТГ, Сергіївська ТГ, Нехворощанська ТГ, Пришибська ТГ;
 - 3-й кластер – Сенчанська ТГ, Лохвицька ТГ, Полтавська ТГ, Машівська ТГ, Шишацька ТГ;
 - 4-й кластер – Драбинівська ТГ, Ромоданівська ТГ, Омельницька ТГ, Коломацька ТГ, Лютенська ТГ, Краснолуцька ТГ, Петрівсько-Роменська ТГ, Великобудичанська ТГ, Білицька ТГ, Глобинська ТГ;
 - 5-й кластер – Великобагачанська ТГ, Лубенська ТГ, Котелевська ТГ, Гадяцька ТГ, Карлівська ТГ, Диканська ТГ, Градизька ТГ, Гребінківська ТГ, Козельщинська ТГ, Хорольська ТГ, Кобеляцька ТГ, Новосанжарська ТГ;
 - 6-й кластер Заводська ТГ, Новооржицька ТГ, Зіньківська ТГ, Михайлівська ТГ, Оржицька ТГ, Миргородська ТГ, Чорнухинська ТГ, Решетилівська ТГ, Чутівська ТГ;
 - 7-й кластер Пирятинська ТГ, Оболонська ТГ, Семенівська ТГ, Ланнівська ТГ, Скороходівська ТГ, Піщанська ТГ, Кам'янопотоківська ТГ, Білоцерківська ТГ.
- Наступним кроком обраховано матрицю середніх для кожного кластеру відповідно до досліджуваних параметрів (таблиця 1).

Рис. 3. Алгоритм ранжування територіальних громад за рівнем їх розвитку на основі методу кластерного аналізу

Джерело: авторська розробка

Таблиця 1

Матриця середніх співвідношень відповідно до статей витрат бюджетів територіальних громад Полтавської області за 2023 рік

	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4	Кластер 5	Кластер 6	Кластер 7
Кластер 1	0,000000	0,001900	0,001142	0,010161	0,007173	0,003458	0,001231
Кластер 2	0,043592	0,000000	0,003042	0,003540	0,005121	0,003525	0,005594
Кластер 3	0,033790	0,055154	0,000000	0,011202	0,011256	0,001364	0,001080
Кластер 4	0,100801	0,059499	0,105839	0,000000	0,010895	0,008283	0,017035
Кластер 5	0,084692	0,071560	0,106097	0,104381	0,000000	0,014205	0,012425
Кластер 6	0,058803	0,059373	0,036932	0,091009	0,119187	0,000000	0,004398
Кластер 7	0,035087	0,074791	0,032866	0,130517	0,111468	0,066318	0,000000

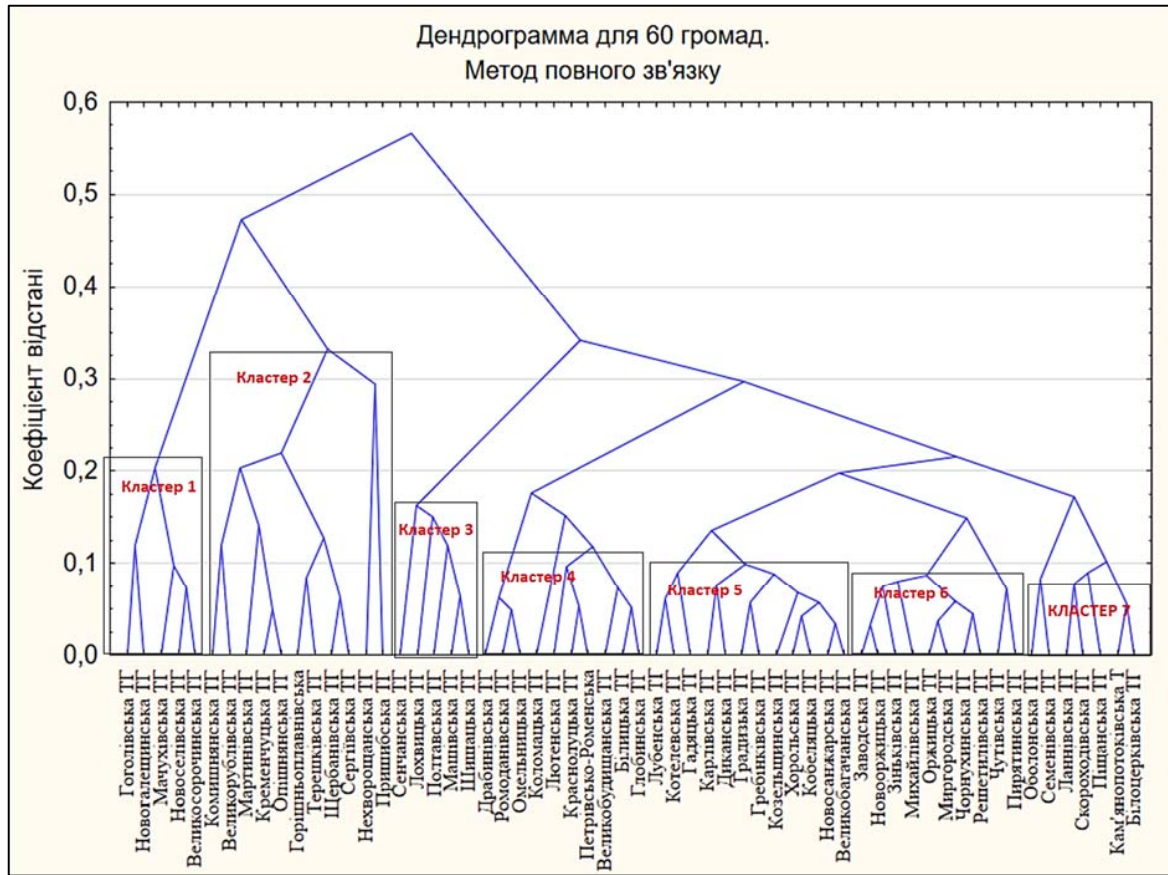

Рис. 4. Схема кластеризації територіальних громад Полтавської області згідно бюджетних витраток за 2023 рік

Джерело: складане автором за результатами розрахунків

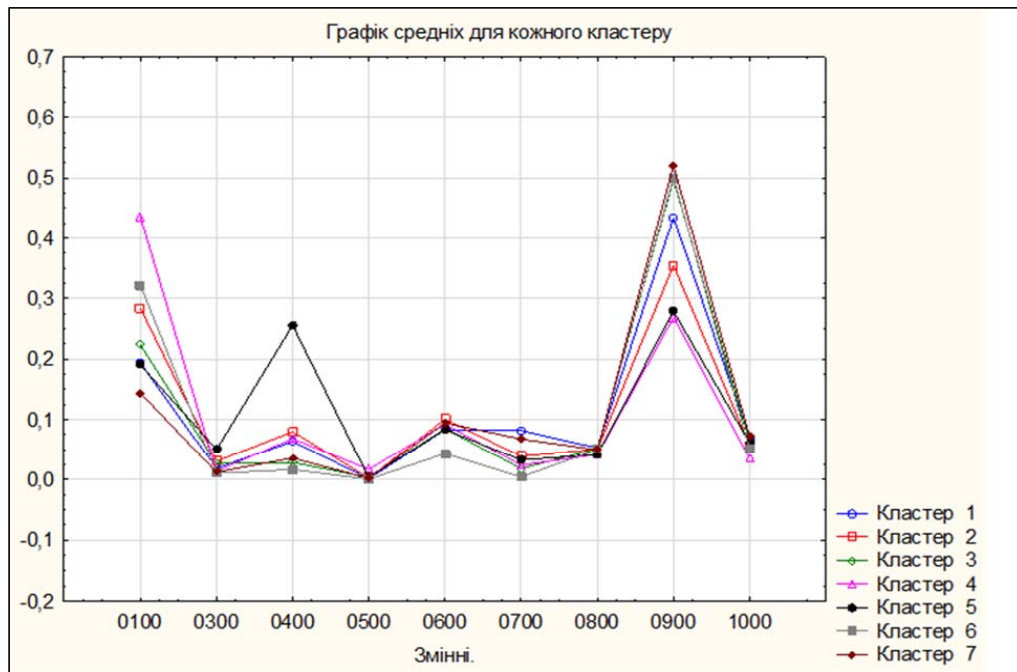

Рис. 5. Результати кластерного аналізу методом к-середніх на основі показників бюджетів територіальних громад Полтавської області за 2023 рік

Джерело: складане автором за джерелом урядового порталу Open Budget [17]

На основі отриманих результатів (рисунок 5) спостерігається, що всі 7 кластерів ведуть подібну фінансову політику відносно охорони навколишнього середовища, духовного та фізичного розвитку, соціального захисту та соціального забезпечення. Зовсім різні структури витрат мають кластери щодо виконання загальнодержавних функцій, найвищі витрати має 4-й кластер, що свідчить про різні підходи до формування державних установ та розподілу між ними функцій управління. Не суттєву відмінність мають кластери щодо витрат на дотримання громадської безпеки, порядку та судової влади, на житлово-комунальні послуги.

Витрати, що припадають на охорону здоров'я серед кластерів мають різні результати, витрати на освіту мають доволі високу питому вагу (ця стаття витрат має найбільшу частку в усіх кластерів окрім четвертого, що пов'язано з низьким рівнем фінансової самостійності та значними дотаціями деяких громад цієї групи). Значно виділяється п'ятий кластер серед усіх у показнику видатків на економічну діяльність, у групу якого входять туристично-промислові громади такі, як Опішнянська та Кременчуцька територіальні громади.

Отже, кожна громада має певні особливості, саме тому кожній з них необхідно покращувати свою економічну діяльність на основі конкурентних переваг, щоб досягти високої фінансової активності наближеної до «еталонних» територіальних громад.

Висновки. За результатами наукового дослідження можна зробити наступні висновки:

– зокрема проаналізовано поточний стан соціально-економічного розвитку територіальних громад на основі статистичних даних джерел надходжень до бюджетів територіальних громад Полтавської області за 2018–2023 роки. Було виявлено, що початок реалізації другого етапу фінансової децентралізації у 2021 році передбачав збільшення доходної частини бюджетів громад, податкових надходжень і як наслідок зміни Бюджетного кодексу України. Зросли і міжбюджетні трансфери, що мають різні вектори цільового фінансування та фінансової підтримки громад;

– запропоновано алгоритм ранжування територіальних громад за рівнем їх розвитку на основі методу кластерного аналізу, який дав можливість визначити найбільш розвинуті громади Полтавської області, а саме: Полтавську, Кременчуцьку та Миргородську. Аналіз показав, що Полтавська територіальна громада є домінуючою у даному регіоні за показниками фінансової діяльності і застосовує більш ефективнішу регіональну економічну політику;

– за допомогою процедури кластерного аналізу виділено групи громад з подібним алгоритмом фінансового розвитку, виокремлено групу громад, що мають високі дотації, а отже не мають фінансової самостійності;

– результати даного наукового дослідження дозволяють визначити громади, що мають схожий фінансовий стан, а отже можуть реалізувати суспільну міждержавну політику співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Рябоконь В.П. Децентралізація – шлях до розвитку сільських територій в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 5–7. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>
2. Возняк Г.В., Капленко Г.В., Коваль В.М. Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>
3. Орловська Ю.В., Кірюхін Р.О. Децентралізація влади в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Економічний простір*. 2021. № 172. С. 87–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/172-15>
4. Польова О. Децентралізація у забезпеченні стійкого економічного та соціального розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-53>
5. Венцель В. Реформа децентралізації в Україні та соціальна функція держави: виклики та перспективи. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 8(1). С. 18–29. DOI: <https://doi.org/10.15421/152002>
6. Ломачинська І., Чуркіна І. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Grail of Science*. 2022. № 20. С. 29–31. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.30.09.2022.003>
7. Іванов Ю.Б., Іванова О.Ю. Методичний підхід до вибору напрямів просторового розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2022. № 7. С. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-7-67-73>
8. Бухтіарова А., Духно Ю., Доброгорська В. Національна система фінансового моніторингу України. *Економіка та суспільство*. 2019. Вип. 20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-79>
9. Стойка А.В., Чечель А.О. Фінансова децентралізація як чинник сталого територіального розвитку. *Менеджер. Вісник Державного університету управління. Серія: «Державне управління»*. 2020. № 1(86). С. 60–77. DOI: <https://doi.org/10.35340/2308-104X.2020.86-1-04>
10. Пугач Ю. Особливості сутності поняття «фінансова децентралізація»: бібліометричний аналіз, детермінанти регіональної ідентичності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-71>
11. Бедринець М.Д. Фінансова децентралізація в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2021. № 21(49). С. 48–55
12. Onofrei M. et al. Ensuring Budgetary Resources at the Level of Local Communities in the Current Social-Economic Context: Evidence for Romanian Municipalities. *Economies*. 2023. Vol. 11, no. 1. P. 22. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies11010022>
13. Andrlík B., Halamová M., Formanová L. The Role of Fiscal Decentralization in Municipal Budgets: Case of the Czech Republic. *DANUBE*. 2021. Vol. 12, no. 1. P. 61–76. DOI: <https://doi.org/10.2478/danb-2021-0005>
14. Malická L. Financial Autonomy of Local Governments in the Slovak Republic: A Panel Data Investigation. *Ekonomicky casopis*. 2021. Vol. 69, no. 7. P. 669–686. DOI: <https://doi.org/10.31577/ekoncas.2021.07.01>
15. Delgado F.J. On the Determinants of Fiscal Decentralization: Evidence From the EU. www.amfiteatruconomic.ro. 2021. Vol. 23. No. 56. P. 206. DOI: <https://doi.org/10.24818/ea/2021/56/206>
16. Маслов А.О., Гладковська А.Т. Сутність, типи, форми, можливості і загрози децентралізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.11>
17. Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 11.03.2024).

References:

1. Ryabokon V. P. (2020). Decentralizaciya – shlyah do rozvytku silskyhterytorii v Ukraini [Decentralization – a path to the development of rural areas in Ukraine]. *Ekonomika APK – Economics of the agro-industrial complex*, vol 1, pp. 5–7. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>
2. Vozniak H. V., Kaplenko H. V., Koval V. M. (2022). Detsentralizatsiia yak osnova zmitsnennia finansovoi samodostatnosti ta rozvytku terytorialnykh hromad [Decentralization as a basis for strengthening financial self-sufficiency and development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>
3. Orlovska Yu. V., Kiriukhin R. O. (2021) Detsentralizatsiia vlady v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Decentralization of power in Ukraine, problems and prospects for development]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, no. 172, pp. 87–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/172-15>
4. Poleva O. (2022). Detsentralizatsiia u zabezpechenni stiikoho ekonomichnogo ta sotsialnogo rozvytku terytorialnykh hromad [Decentralization in ensuring sustainable economic and social development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-53>
5. Ventsel V. (2020). Reforma detsentralizatsii v Ukraini ta sotsialna funktsiia derzhavy: vyklyky ta perspektyvy [Decentralization reform in Ukraine and the social function of the state: challenges and prospect]. *Aspekty publichnogo upravlinnia – Public Administration Aspects*, vol. 8m no. 1, pp. 18-29. DOI: <https://doi.org/10.15421/152002>
6. Lomachynska I., & Churkina I. (2022). Detsentralizatsiia mistsevykh biudzhetyv v Ukraini: vyklyky v period viiny [Decentralization of local budgets in Ukraine: challenges of the wartime]. *Grail of Science*, vol. 20, pp. 29–31. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.30.09.2022.003>
7. Ivanov, Yu. B., and Ivanova, O. Yu. (2022). Metodychnyi pidkhd do vyboru napriamiv prostorovoho rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii ta voiennoho stanu [The Methodical Approach to the Selection of Directions of Spatial Development of Amalgamated Territorial Communities in the Context of Decentralization and Martial Law]. *Biznes Inform – Business inform*, no. 7, pp. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-7-67-73>
8. Bukhtiarova A., Dukhno Yu., Dobrohorska V. (2019) Natsionalna systema finansovoho monitorynhu Ukrayiny [National system of financial monitoring of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 20, pp. 121–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-79>
9. Stoika A.V., Chechel A.O. (2020) Finansova detsentralizatsiia yak chynnyk staloho terytorialnogo rozvytku [Financial decentralization as a factor of sustainable territorial development]. *Menedzher. Visnyk Derzhavnogo universytetu upravlinnia. Serii: «Derzhavne upravlinnia» – Manager. Bulletin of the State University of Management. Series: "Public Administration"*, no. 1(86), pp. 60–77. DOI: <https://doi.org/10.35340/2308-104X.2020.86-1-04>
10. Puhach, Y. (2022). Osoblyvosti sutnosti poniattia «finansova detsentralizatsiia»: bibliometrychnyi analiz, determinanty rehionalnoi identychnosti [Features of the essence of the concept "financial decentralization: bibliometric analysis, determinants of regional identity]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-71>
11. Bedrynets M. D. (2021). Finansova detsentralizatsiia v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku [Financial decentralization in Ukraine: current state and development prospects]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Ekonomika» – Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" series*, vol. 49, no. 21, pp. 48–55
12. Onofrei M., Bostan I., Cigu E., Vatamanu A. F. (2023). Ensuring Budgetary Resources at the Level of Local Communities in the Current Social-Economic Context: Evidence for Romanian Municipalities. *Economies*, vol. 11, no. 1, p. 22. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies11010022>
13. Andrlik B., Halamova M., Formanova L. (2021). The Role of Fiscal Decentralization in Municipal Budgets: Case of the Czech Republic. *DANUBE*, vol. 12, no. 1, pp. 61–76. DOI: <https://doi.org/10.2478/danb-2021-0005>
14. Malicka L. (2021). Financial Autonomy of Local Governments in the Slovak Republic: A Panel Data Investigation. *Ekonomicky casopis*, vol. 69, no. 7, pp. 669–686. DOI: <https://doi.org/10.31577/ekoncas.2021.07.01>
15. Delgado, F. J. (2021). On the Determinants of Fiscal Decentralization: Evidence From the EU, vol. 23, no. 56, p. 206. DOI: <https://doi.org/10.24818/ea/2021/56/206>
16. Maslov, A.O., Hladkovska, A.T. (2019). Sutnist, typy, formy, mozhlyvosti i zahrozy detsentralizatsiyi [The essence, types, forms, opportunities and threats of decentralization]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.11>
17. Open Budget – State web portal of the budget for citizens. Retri. Available at: <https://openbudget.gov.ua> (accessed March 11, 2024).